

Partizanske »plamenice« na Pohorju 4. del

Ivo Žajdela

Če bi politikanti brali knjige, potem gotovo ne bi hodili na Pohorje. Če pa bi tja že šli in tam še javno nastopili in če bi bil v njih kanček zdravega razuma ter resnicoljubnosti, potem bi tam govorili popolnoma drugače, kot so.

Franc Zalaznik - Leon je v knjigi spominov *Dolga in težka pot* (Maribor, 1963) opisal vrsto primerov, kako so partizani na Štajerskem, predvsem pa na širšem območju Šaleške doline, Mislinje in Pohorja, kjer je bil sam zraven, nenehno ropali izbrane kmete in trgovine ter ubijali »izdajalce«.

Nad Arka v Zagorje Na straneh 66 in 67 je Zalaznik opisal, kako sta s Tonetom Okrogarjem - Nestlom (tudi njega je komunistični režim po zmagi revolucije po vojni razglasili za »narodnega heroja«) dobila nalogo (partizanom Štajerskega bataljona sta poveljevala komisar Boris Čizmek - Bor in komandant Rudi

Knez - Silas), da gresta »likvidirat nekega izdajavca« Arka v Zagorje (njuna partizanska skupina je bila takrat, verjetno sredi junija 1942, na Šipku nad Trojanami). »Hodila sva tri ure. Nestl je tekel pred menoj kot srna, da sem ga komaj dohajal. Ob mraku sva prišla do Arkove hiše. Stopila sva pod kozolec, kjer sem počakal

na straži. Nestl je odšel in se vrnil še z nekim moškim. Vsi trije smo se pogovorili, kako naj ga likvidiramo. Moški je poslal v hišo tudi svojo ženo, ki naj bi pozvedela, ali je Arko doma. Čez čas se je vrnila in povedala, da ga do dvanajste ure ne bo. Zato smo sklenili, da ga primemo drugič.« Na strani 67 je omenil, da so

v Nazarjah vdrli v »neko trgovino«; gotovo so jo izropali, čeprav tega ni zapisal.

»Izdajalce« je treba uničevati

Tako imenovani I. štajerski bataljon, ki sta ga vodila komisar Boris Čizmek - Bor in komandant Rudi Knez - Silas, se je avgusta 1942 utaboril pod vrhom Kamna med Smrekovcem in Belo pečjo. Tam jim ni šlo slabo, saj naj bi jim bili kmetje dovolili, da so klali živino, ki se je pasla na tamkajšnjih planinah (France Filipič, *Pohorski bataljon*, str. 694). Toda niso jedli samo mesa, ampak so tudi ubijali. To naj bi počeli po ukazu »Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet«, ki naj bi terjalo, da je treba »izdajalce«

uničevati. Bataljon je zato izvršil »nekaj justifikacij«, hiše »izdajalcev je požgal, njihovo premoženje pa zaplenil«. Takrat je Čizmekov bataljon požgal tudi planinski koči na Uršlji gori in na Raduhi, »sicer bi se nam bili ugnezdzili vanje Nemci«, kot je zapisala Olga Kastelic, borka v tem bataljonu. Zapisala je tudi, da so nekoč ujeli bivšega jugoslovanskega oficirja in ga »justificirali« na Beli peči (Filipič, str. 695).

Obračun s Silasom

Tako kot mnoge partizanske klavce iz leta 1941 in 1942 so tudi klavca Rudija Kneza - Silasa naredili s svojo »politiko« voditelji komunistične revolucije Edvard Kardelj, Boris Kidrič in Zdenka

na Dolenjsko. Umazano delo za revolucijo je opravil. Morda bi pot na Dolenjsko celo preživel, če ne bi tam osvajal ženske enega najvidnejših članov OF. Bil je pač povsem poživinjen bitje. Zaradi tega so ga takoj ustrelili. Več t. i. vojvod oziroma partizanskih morilcev iz leta 1942 pa so ustrelili že prej.

Brez konca in kraja

Franc Zalaznik - Leon je opisal tudi rope in umore Škalske čete, ki jo je od 1. julija do septembra 1942 vodil kot komandir. Vse »akcije« so izvajali ponoči.

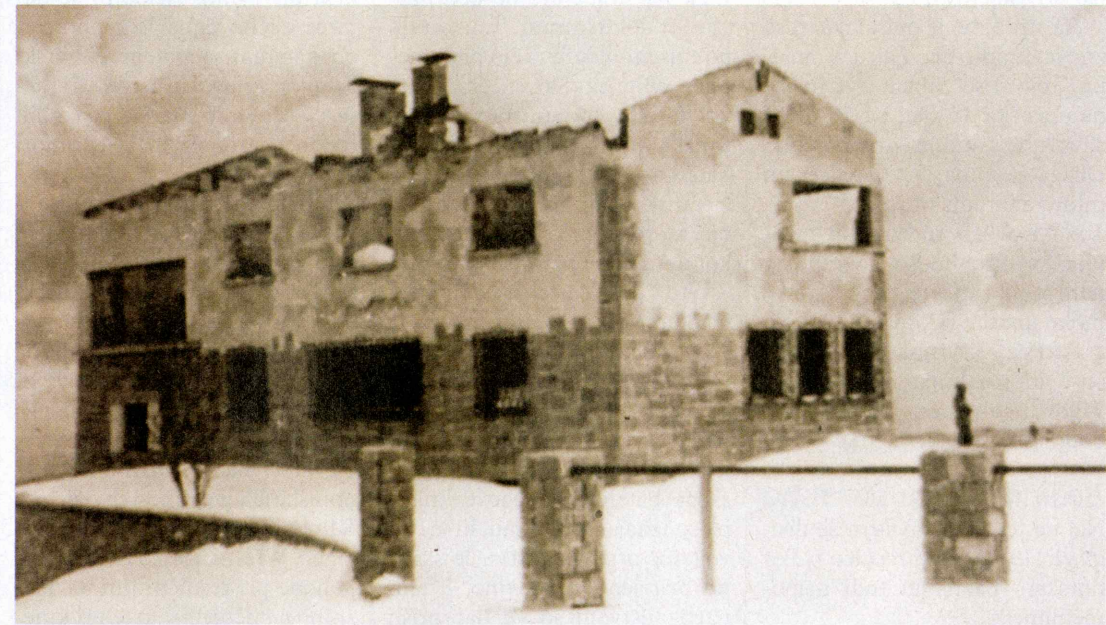
Na straneh od 71 do 73 je opisal ropanje pri Tamšetu na Plešivcu pri Škalah oziroma Velenju. Odnesli so mu dvajset kil moke, nekaj masti in zaklali dve svinji.

vratih. Tekel je naravnost proti našemu stražarju Čikotu. Zavpil sem mu, naj strelja. Ko je pritekel kmet do njega, ga je ustrelil.«

»Akcije« so bile ropanje

»V Zavodnjah sta šla Pupče in Srečko do neke banatske Nemke, zagrizene hitlerjanke, ki se je pisala Svete. Ko sta prišla do hiše, sta jo po nemško poklicala in takoj je prišla odpret. Srečko jo je ustrelil. Pozneje smo zvedeli, da so jo odpeljali v bolnišnico, kjer je ozdravela. Toda govoriti ni mogla nikoli več.« Poleg tega so v gostilni pri Petru izropali polovico masti, hčerke pa so jim morale še kuhati (str. 75).

V Smodivniku so na kmetiji po domače pri Plesku pokradli živež in zaklali svinjo (str. 76).

Hutterjeva vila na Pohorju po partizanskem požigu

Kidrič ter vsi trije vodilni »Štajerci« oziroma »Španci« (voditelji partizanov na Štajerskem) Franc Rozman - Stane, Dušan Kveder - Tomaž in Peter Stante - Skala. Ko je brezobzirno moral v tem prvem delu vojne, je imel njihovo podporo in je hitro napredoval po položajih. Ko pa so bili partizani (in vodstvo revolucije) leta 1944 pod kontrolo zavezniških oficirjev in pod udarom protirevolucije, so Kneza poklicali na »odgovornost«

Nato pa brez konca in kraja: samo ropanje, grožnje s smrtjo in celo umori.

Graška gora, taborišče Šaleške čete (str. 73). Ugrabitev in umor kmeta Danijela. »Odpeljali so ga Oskar, Srečko in Pupče in mu na kratko sodili.«

»Akcija« pri Lazniku in Žurmanu v Ravnah pri Šoštanju (str. 73-74). Ker Laznika ni bilo doma, so mu ukradli obleko, perilo in čevlje. Obkolili so Žurmanovo hišo, Žurmana vrgli iz postelje in »ga zaslišali«. »Na streljanje so ga peljali Pupče, Bruno in Srečko. V kleti je stari skočil na Pupčeta, ki je nosil svečo, in ušel pri stranskih

Na Maroltovi kmetiji v Plešivcu pri Velenju so ukradli kad masti, klobase in moko (str. 76-77).

Iz taborišča na Smodivniku so odšli v Hudo luknjo, kjer so v gostilni Herak pokradli živež, potem še pri sosedu moko, vrečo orehov, suho sadje, volno (str. 77).

Iz taborišča na Smodivniku so izvedli »akcijo« pri trgovcu v Škalah. Tam so nakradli veliko najrazličnejše robe in jo odnesli v nabasanih nahrbtnikih in še v vrečah (str. 78-80).

Ob ropih še grožnje

Na strani 81 je Zalaznik opisal »akcijo« na Zajca v Šaleku. Ponoči so ►

Zvezda, komunistični simbol na Treh žeblih pri Osankarici

skozi okno vdrl v hišo in domačinom grozili, da jih bodo zažgali. Ukradli so vse, kar so našli, iz hleva pa odvedli tudi telico, ki so jo potem na nekem visokem hribu ubili in se gostili.

Sledila je »akcija« pri trgovcu Firerju ob cesti med Vitanjem in Doličem (v Lešperku pri Št. Florijanu). Žena jim je morala skuhati hrano, potem so odšli s polnimi nahrbtniki ukradenih makaronov, olja in masti (str. 84).

Pri kmetu pri Dobrni jim je kmetica morala skuhati žgance, potem pa so ukradli še klobase in kruh. Pri sosednji hiši so iz hleva potegnili telico in jo zaklali. S seboj so odnesli meso in kad masti (str. 85–86).

Pri Dobrni so pri kmetu nakradli za polne nahrbtnike robe (str. 87–88).

Na strani 90 je opisal, kako so znova kradli pri Zajcu v Šaleku. Tokrat so zaklali dva majhna prašička, iz kleti pa so odnesli kruh, krompir in jabolčnik. Druga skupina je v Pavličevem mlinu nakradla moko.

Na Dovžah so izropali trgovino: v trgovini so nagrabili v nahrbtnike in vreče makarone, moko, maslo, riž, mast in tobak, v kleti pa še svinjsko meso, klobase in sto kilogramov masla. Trgovki so ves čas grozili, da jo bodo umorili (str. 92–93).

Zločin na oltarju slovenstva

Naj na tej točki vpeljem še drugi vir, ki je glede resnice o Pohorskem bataljonu tudi najpomembnejši.

France Filipič je od petdesetih let naprej zbiral gradivo o Pohorskem bataljonu in izdal več knjig. Zadnjo, najtemeljitejšo, z naslovom *Pohorski bataljon*, je izdal leta 1979 in obsega 763 strani. To je tudi najtemeljitejša knjiga o Pohorskem bataljonu. Zalaznikovi spomini jo le dopolnjujejo, čeprav v nekaterih detajlih pomembno. Gotovo bi ti dve knjigi morali prebrati vsi tisti politik(ant)i, ki so v zadnjih letih kot govorci nastopili na spominskih prireditvah na Osankarici in na t. i. Šarhovem pohodu. Če bi ju, potem jih gotovo ne bi bilo na Pohorje. Če pa bi tja že šli in tam še javno nastopili in če bi bil v njih kanček zdravega razuma ter resničnosti,

potem bi tam govorili popolnoma drugače, kot so.

Pa saj nihče nič ne bere. Živijo, indoktrinirani, v utvarah, polnih mitologije, ki jo prek medijev vsiljujejo Slovencem. Tako kot je bila komunistično-partizanska morija zločin in genocid nad Slovenci, tako je posledično zločinsko tudi njihovo govoričenje, ko to zločinstvo prikazujejo kot domoljubno, junaško in celo »sveto« početje ter ga dvigujejo na oltar slovenstva.

S partizanstvom do oblasti

Terminologija je pri Filipiču bolj »previdna« kot pri Zalazniku. Bil je pač uradni zgodovinar Pohorskega bataljona, njegove knjige pa so izhajale v režimu, ki je dovoljeval o partizanstvu le skrbno prirejeno zgodovino. S tem partizanstvom so vendar prišli na oblast, za katero so menili, da bodo na njej ostali vse večne čase. Saj jim ni bilo treba nič več delati. Bili so na oblasti. In če je komunist na oblasti, potem se resnici slabo piše. Na zunaj je ima sicer polna usta, kot tudi enakosti in poštenosti, v resnici pa vse te vrednote potepta takoj, ko bi mu lahko pri – neomejeni – oblasti škodile.

»Mogočna socialna revolucija«

Začnimo pri Filipiču na strani 265, kjer je zapisal, da je Pohorski bataljon 7. oktobra 1942 oropal »nekega« kmeta Karstanjena in še druge, čeprav ni odkril, kje se je to zgodilo (podatek je povzel po dnevniku Zdravka Čebularja

– Rada, ki je bil ubit s Pohorskim bataljonom in so ga Nemci odkrili pri njem). Nekje tu se namreč začne ponavljati obrazec, po katerem je potem Pohorski bataljon deloval in »živel« tri mesece – do uničenja. To pa so bili ropanje, grožnje in celo umori nedolžnih ljudi.

Filipič v takšni mogočni knjigi, kot je njegova o Pohorskem bataljonu, ni mogel mimo resnice. Na strani 266 je tako moral opredeliti glavno dejavnost pohorskega bataljona. Zapisal je, da je ta »opravił vrsto likvidacij izdajalcev in zastraševalnih akcij«. Poleg tega je opravičeval »prehranjevalne akcije« oziroma »ekonomske akcije« in »rekvizicije«. Filipič je uporabljal to terminologijo. V resnici je šlo za roparske pohode pri resničnih in navideznih »nemčurjih«, to je pri kmetih, v trgovinah in gostilnah.

Na strani 268 je to zašpilil z ideološkim besednjakom in je zapisal: »Bilo je važno, da je slovenski človek čutil neprestano bližino partizanske enote in da je doumel, da se partizani borijo zanj, da za dosego njegove svobode uničujejo okupatorjeve postojanke in izvršujejo likvidacije domačih izdajalcev. Predvsem pa je bilo važno, da so ljudje spoznavali, da je na pohodu mogočna socialna revolucija, ki naj v temeljih spremeni ekonomske pogoje življenja in odnose med ljudmi.«

V materialni in miselni revščini

Pravzaprav te Filipičeve formulacije v njegovi knjigi izstopajo.

Napisal jih je, ker je pisal mogočno knjigo o eni najpomembnejših vojaških enot komunistične revolucije. Seveda se je, kot se to pri takšnih napihnjenih ideoloških formulacijah vedno zgodi, vsa druga vsebina knjige direktno bila z njimi.

Ta Filipičev »slovenski človek« si seveda takrat na Štajerskem ni prav nič želel, da bi se partizani »borili zanj« na takšen način, kot so to počeli ves čas med vojno. Zaradi njihovih bojov, namenjenih izvedbi komunistične revolucije, je imel »slovenski človek« same probleme. Mnogi so se bali za posledice te partizanske »borbe«, mnogim je bilo uničeno premoženje, mnogi so bili izseljeni, mnogi pa so bili zaradi te »borbe« tudi ubiti.

Filipičeva »socialna revolucija« je res »v temeljih« spremenila ekonomske razmere življenja in »odnose med ljudmi«. Dolgo let po vojni so mnogi ljudje zaradi te revolucije živeli v revščini, tako imenovani odnosi med ljudmi pa so bili vse do padca komunistične diktature leta 1990 in še čez spremenjeni v mračno klimo nezaupanja in strahu. Partijska Udba je bila vse do konca, do poletja 1990, vsemogočna in strašljiva.

Danes pa hodijo njihovi sinovi, hčere in vnuki na Pohorje znova strašiti ljudi z leporečjem oziroma z laganjem.

Požig koč na Pohorju

V noči na 9. oktober 1942 je Pohorski bataljon požigal koče na Pohorju: kočjo na Pungartu, Senjorjev dom, Hutterjevo vilo, preostali del kočje na Pesku in Vitanjske bajte (Filipič, str. 273–280, Zalaznik, str. 97–98).

Filipič: »Danes je seveda težko ugotoviti, ali je bil pohorski bataljon takrat o teh nemških namerah obveščen, vsekakor pa je lahko računal s tem, da se bodo polagoma, kakor so prišli že za nekaj dni na Pungart, po vseh pohorskih kočah naselili okupatorjevi vojaki. Senjorjev dom je bil takrat, na primer, precej utrjen. Tako se je bataljon utemeljeno odločil za požig pohorskih planinskih domov.

7. oktobra 1942 je bataljonski štab s komandirjema in komisarjema obeh čet zasnoval

podroben načrt. Rek naj bi s skupino iz svoje čete zažgal kočo na Pungartu, Leon /Zalaznik/ naj bi z nekaj ljudmi odšel na Pesek in tam zažgal kočo in večji hlev pol ure vstran (drvarsko bajto gozdne uprave Lovrenc). Gustl naj bi s partizani svoje čete odšel nad Ribnico in tam zažgal Senjorjev dom in blizu njega ležečo Hutterjevo vilo. Zagloba je dobil nalogo, naj s svojim vodom zažge Vitanjske bajte, kar pa je dejansko opravil šele v noči od 9. na 10. oktober 1942.

Naslednjega dne, 8. oktobra 1942 opoldne je komandant Gropa pred zborom prečital razpored nočnih akcij. Še pred pričetkom noči so potem skupine krenile vsaka na svojo straž.

Iz raznih pismenih in uстных virov si je mogoče ustvariti zaključeno podobo tistega, kar se je potlej zgodilo, podviga, ki je bil pomemben tako v vojaškem kot tudi v političnem oziru.«

Požigali so in streljali v zrak

»Franc Zalaznik, ki je s svojo skupino odšel na Pesek, je zapisal, da so najprej zažgali bližnji hlev, potem pa še kočo, ki je bila zapuščena in je zagorela s takšno silo, da so se komaj rešili iz nje.

O tem, kako je zgorela koča na Pungartu, ni partizanske priče, pač pa je mogoče nekaj podrobnosti povzeti iz poročila orožniške postaje v Ribnici na Pohorju, 10. oktobra 1942. Predvsem gre za dejstvo, da so tri koče, nedaleč druga od druge, zagorele točno opolnoči, saj so 10 minut pozneje že opazili orožniki v Ribnici trojni požar; Senjorjev dom, Hutterjeva vila in koča

na Pungartu so se spremenile v tri ogromne bakle. Pač pa nam priča o požigu koče na Pungartu takratna oskrbnica Berta Kokol. Pripoveduje, da so se partizani že prej oglašali v koči, da so prišli že celo 1941. leta, da pa jih seveda nikoli ni bilo toliko kot tisti večer, ko so kočo požgali. Spominja se, da je bilo takrat zvečer celo nekaj gostov v koči, med drugimi gozdar Edo Sernec iz Slovenj Gradca, da so partizani ob svojem prihodu ukazali odnesti osebju v koči svojo osebno lastnino na prosto, da so preiskali goste, če imajo kakšno orožje pri sebi in tudi sami pomagali osebju nositi njihovo premoženje iz koče. Berta Kokol se nadalje spominja, da so pred požigom koče odnesli partizani vse odeje in rjuhe, da so po tistem, ko je koča zagorela, takoj odšli in da so se kaj kmalu s strani, kjer leži Turičnikova domačija, prikazali nemški policisti.

Ta njena izjava se tudi strinja s poročilom ribniške orožniške postaje, ki navaja, da se je tisto noč policija res zadrževala na območju Pungarta in da je bilo s tiste strani tudi slišati močno streljanje. Tako so potem bili v Ribnici menja, da se je policija s partizani spopadla, kar pa ne drži. Streljali so partizani v zrak okrog vseh treh koč, ko so zagorele.«

Ribičič o požigih koč »Največ podrobnosti pa nam je znanih o požigu Senjorjevega doma. Tako pripoveduje Mitja Ribičič:

»V tistem času smo v eni noči zažgali osem pohorskih domov in koč, v katerih so se fašisti utrjevali za zimo. Sam sem bil pri

skupini, ki je požgala Senjorjev dom, okrog in okrog obdan z žico in strelskimi jarki. Gorel je skupaj s Hutterjevo vilo z visokim plamenom, ki ga je veter nosil po zraku kot žive plamenice. Med podiranjem goreče strehe in zidov, sredi streljanja naših zased, ki so branile Nemcem dostop iz Ribnice in Maribora, pa se je povzpel na zid Rajko in z močnim glasom recital: Mi gremo naprej, mi strelci ... Drugega dne smo imeli borbo z Nemci.

V besedah tega zanesenega spomina je odblesk čudovitega doživetja, odsev razvnetosti skupine partizanov, ki je noč napolnila z znamenjem svoje prisotnosti, z ognjem, ki je gorel visoko nad Dravsko dolino, grozeč okupatorju in vzbujajoč upanje tlačenemu, ponižanemu, brezpravnemu ljudstvu.

Senjorjev dom je bil /.../ partizanska javka 1941. leta, oskrbnik Cizej in vsa njegova družina so zvesto sodelovali s pohorskimi borci. Cizejev najstarejši sin Janez je bil pred vojno v Mariboru sošolec politkomisarja pohorskega bataljona, Rajka.«

Revolucionarno divjaštvo »Še mnogo let po vojni /leta 1961 avtorju knjige Filipiču; str. 276–278/ se je Zinka Cizej, vdova po oskrbniku Janku Cizeju, spomnila nekaterih podrobnosti iz te noči:

»Partizani so tistikrat prišli ob osmih zvečer. Neka partizanka je potrkala na kuhinjsko okno. Naš pes Tunjuš je zalajal, odprli smo in nato so partizani stopili v hišo. Povedali so nam, da bodo točno ob dvanajstih ponoči kočo zažgali in da nam bodo prej

pomagali znositi na prosto vse, kar je našega. Naročili so mi, da naj jim skuham večerjo, pa tega nisem bila zmožna. Potem so me prosili, da sem jim prinesla strožji fižol, papriko in čebulo in so si sami kuhali. Ko so pojedli, so prinesli v vsako sobo kup drv ter jih polili s petrolejem, ki smo ga tedaj imeli pri hiši kakšnih štirideset litrov.

Okrog pol enajste je bilo vse končano. Tedaj so se vsi zbrali v veliki sobi in zapeli. Medtem ko so peli, pa se je zunaj oglasilo komisar Rajko. Moj sin Marijan, ki mu je bilo takrat dvanajst let, je že 1941. leta od nas nosil k Mačičevi v Ribnico obveščevalne podatke. Na notranji strani hlače sem mu sešila majhen žep, da je v njem prenašal pošto. Tisti večer pred požigom koče pa se mu je Rajko v imenu pohorskih partizanov v svojem govoru zahvalil za njegovo dotedanje kurirsko delo.

Govoril je tako lepo, da smo vsi jokali.

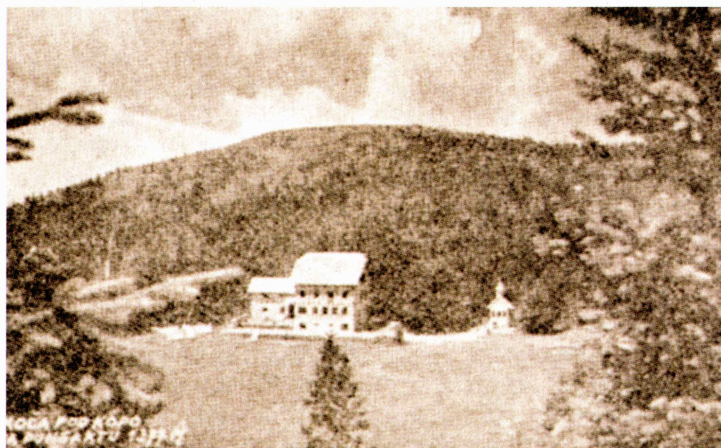
Partizani so bili zelo dobre volje. V veži je visela velika Hitlerjeva slika. Prebodli so jo, Hitlerju vtaknili v usta žlico in jo napolnili z marmelado.

Potem smo se morali umakniti iz hiše. Odšli smo v 500 metrov oddaljen kamnolom, partizani pa so kočo zažgali. Istočasno so zažgali tudi Hutterjevo vilo, ki je gorela z velikim ognjem, medtem ko Senjorjev dom ni hotel zagoreti, ker niso odprli oknic in ni imel ogenj zraka. Šele ko so pričeli streljati v okna, je dom zagorel kot bakla.« **D**

Nadaljevanje prihodnjič

Senjorjev dom na Pohorju pred partizanskim uničenjem

Koča na Pungartu na Pohorju pred partizanskim požigom